МОВА
В ДІАЛОЗІ КУЛЬТУР

Отримано: 21 жовтня 2024 р.

Прорецензовано: 10 листопада 2024 р.

Прийнято до друку: 22 листопада 2024 р.

e-mail: l.baranovska@donnu.edu.ua

ORCID ID: https://orcid.org/0000-0002-1912-9029

DOI: 10.25264/2519-2558-2024-23(91)-58-61

Барановська Л. В. До питання дослідження лексем-запозичень у польській мові та їх методичної цінності. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія»: серія «Філологія»*. Острог : Вид-во НаУОА, 2024. Вип. 23(91). С. 58–61.

УДК: 811.162.1'373.45:001.891.5

Барановська Лідія Віталіївна,
Донецький національний університет імені Василя Стуса

ДО ПИТАННЯ ДОСЛІДЖЕННЯ ЛЕКСЕМ-ЗАПОЗИЧЕНЬ У ПОЛЬСЬКІЙ МОВІ ТА ЇХ МЕТОДИЧНОЇ ЦІННОСТІ

Тенденція до інтернаціоналізації пов'язана з міжмовними контактами і процесами глобалізації, що підтверджується сучасними європейськими мовами. Зв'язки між різними мовами демонструють запозичення, які становлять значну частину лексичного ресурсу польської мови та допомагають мови не лише зіставляти, а й освоювати. Стаття присвячена одному з ключових аспектів цієї проблеми – виокремленню й опису з лінгводидактичною метою лексем зі спільною семантикою, запозичених польською мовою з англійської або інших європейських мов, які в українській мові відрізняються як графічно, так і фонетично. У дослідженні, здійсненому за допомогою зіставного методу, виявлено 45 польських лексем, запозичених за посередництвом англійської мови, прокоментовано етимологію цих лексичних запозичень, аргументовано доцільність їх використання у глоттодидактиці.

Серед лексичних запозичень безпосередньо з англійської мови, або для котрих англійська стала мовою-посередницею, зустрічаються як усні, так і письмові запозичення різних типів адаптації (повна, граматична). Частина лексем була запозичена польською мовою в оригінальній фонетичній і графічній формі, але більша частина запозиченої лексики піддалась значним модифікаціям і демонструє значні відмінності. 60% лексичних одиниць виявились латинізмами, 31 % – питомими англійськими лексемами. Відмінність українських еквівалентів пояснюється стійкістю лексичних одиниць праслов'янського фонду та наявністю відмінних джерел запозичень.

У дослідженні підкреслюється лінгводидактичне значення іншомовних лексем та значення їх використання у процесі викладання польської мови як другої іноземної в ЗВО.

Ключові слова: *українська мова, польська мова, лексичні запозичення, зіставне мовознавство, контрастивна лінгвістика.*

Lidiia Baranovska,
Vasyl' Stus Donetsk National University

ON THE QUESTION OF THE STUDY OF LEXEME BORROWINGS IN THE POLISH LANGUAGE AND THEIR METHODOLOGICAL VALUE

The tendency towards internationalization is associated with inter-language contacts and processes of globalization, which is confirmed by modern European languages. Connections between different languages demonstrate borrowings, which make up a significant part of the lexical resource of the Polish language and help languages not only to compare, but also to master. One of the key aspects of this problem, like isolation and description of lexemes with common semantics, borrowed in Polish from English or other European languages, which differ both graphically and phonetically in the Ukrainian language have been analyzed in the article. It has been carried out using a comparable method, 45 Polish lexemes borrowed through the English language were identified, the etymology of these lexical borrowings was commented, the feasibility of their use in glottodidactics was reasoned.

Among lexical borrowings directly from the English language, or for which English has become an intermediary language, there are both oral and written borrowings of various types of adaptation (full, grammatical). Some of the lexemes were borrowed in Polish in original phonetic and graphic form, but most of the borrowed vocabulary has undergone significant modifications and shows significant differences. 60% of lexical units turned out to be Latinisms, 31% – specific English lexemes. The difference in Ukrainian equivalents is explained by the stability of lexical units of the pre-Slavic fund, and the presence of excellent sources of borrowings. The linguodidactic significance of foreign language lexemes and the importance of their use in the process of teaching the Polish language as a second foreign language in higher education has been delineated.

Keywords: *Ukrainian language, Polish language, lexical borrowings, comparative linguistics, contrastive linguistics.*

Мова – це інструмент спілкування та взаєморозуміння. Ми вивчаємо іноземні мови, щоб ефективно спілкуватися з їх носіями. Наслідком контактування та взаємодії мов є проникнення елементів однієї мови до іншої. Проблематика іншомовних запозичень у польській мові є однією з найбільш актуальних у польській лексикології та зіставному мовознавстві, нею займалися польські науковці: М. Банько, К. Вашакова, Й. Мацькевич, А. Марковський та ін. Підвищений інтерес до вивчення польської мови робить проблематику лексичних контактів між мовами гідною ретельного вивчення. Знання почерпнуті

з англійської мови варто використовувати як лінгводидактичний матеріал у процесі викладання польської мови як другої іноземної (для опанування лексичного рівня польської мови здобувачами філологічного та нефілологічного профілю).

Мета статті – дослідження іншомовних лексем-запозичень у польській мові та їх українських еквівалентів з лінгводидактичною метою. Успішна реалізація мети передбачає вирішення таких завдань: 1) виокремити запозичення відповідні семантично, графічно та фонетично, запозичені польською мовою безпосередньо з англійської, або за посередництвом інших європейських мов, зафіксовані в паперових й електронних словниках польської мов, корпусі польської мови, інтернет-джерелах; 2) дослідити їх етимологію за допомогою словників та Інтернет-джерел; 3) зіставити лексеми-запозичення з їх українськими еквівалентами; 4) аргументувати доцільність їх використання у процесі викладання польської мови як іноземної.

Розвиток науки та техніки й зростання міжнародних контактів, спричинили необхідність номінації наукових, технічних, суспільних понять та обумовили появу запозичень. «Запозичення – це елементи чужої мови (слова, морфеми, синтаксичні конструкції тощо), перенесені з однієї мови в іншу в результаті мовних контактів і міжособистісної, міжнародної комунікації» (Загнітко 2012, 1: 304). Як бачимо, терміном «запозичення» іменований елемент чужої мови, який було перенесено з однієї мови до іншої в результаті мовних контактів, а також сам процес переходу елементів однієї мови до іншої.

Перші запозичені англійські слова проникли до польської мови близько ста років тому – на початку XX століття. Більшість з них були пов'язані зі світом спорту, наприклад, *mecz* / *match, kort / court, hokej / hockey, tenis / tennis*. Позиції англійської мови ще більше утвердилися після Другої світової війни. Англійська мова швидко стала основною мовою торгівлі, науки, політики, мистецтва та бізнесу, чому, безсумнівно, сприяла попкультура.

В українську мову англійські слова в основному проникали через мови-посередниці – російську, польську, німецьку, наприклад: *бізнес, старт, фініш, баскетбол, парламент, офіс, мітинг, бізнес та ін*.

Наприкінці XX ст. українська мова у порівнянні з польською вирізнялась більшою кількістю англійських за походженням лексем, наприклад: *футбол / piłka nożna, волейбол / siatkówka, трактор / ciągnik, поні / kucyk, парк / ogród.*

З кінця XX – початку XXI ст. українська та польська мови активно насичуються англіцизмами, наприклад: *менеджер / menadżer, радар / radar, шоу / show, трилер / thriller, бестселер / bestseller*. Поступово зростаюча кількість англіцизмів створила в українській та польській мовах серйозну проблему. Англійські дублети, особливо у мові преси, телебачення, а також у мовленні молоді, нерідко витісняють питомі слова, наприклад, уживання замість українських питомих слів англіцизмів: *тінейджер (замість підліток), дисконт (знижка), постер (оголошення), паркінг (автостоянка)* та ін. У польській мові, яка завжди відзначалася міцними традиціями, активно відбувається процес заміни питомих слів англіцизмами, особливо у мовленні молоді, наприклад: slajd (przeźrocze), juicy (fajny), diler (kupiec). Саме ця насиченість польської мови англіцизмами буде відзначена у цьому дослідженні.

У процесі дослідження іншомовних запозичень у польській мові на основі словників (5,7,9), були виявлені 45 спільних для англійської та польської мов, які в українській мові відрізняються як графічно, так і фонетично:

1. *Akceptacja* – англ. acceptance від лат. acceptio 'прийняття'– укр. прийняття;
2. *Ambasada* – англ. embassy за посередництвом фр. ambassade 'посольство' від іт. ambasciata – укр. посольство;
3. *Arogancja* – англ. arrogance від лат. arrogantia 'зарозумілість, пихатість, самовпевненість у поєднанні зі зневагою до інших, звеличення себе'–

укр. зарозумілість;

4. *Artykuł* – англ. article від лат. articulus 'член, параграф' – укр. стаття;
5. *Artysta* – англ. artist від лат. artista 'учень, майстер вільних мистецтв' – укр. виконавець творів мистецтва, митець. У польській мові натомість найчастіше це художник, рідше віртуоз, фахівець.
6. *Charytatywność* – англ. charity від нім. Charitativ від лат. caritas 'милосердя' – укр. благодійність, доброчинність;
7. *Decyzja* – англ. decision від лат. decisio 'рішення' – укр. рішення;
8. *Drink* – англ. drink 'напій, пити' – укр. випивка;
9. *Dubbing* – англ. dubbing – укр. дубляж, озвучення;
10. *Edukacja* – англ. education від лат. educatio 'вирощування, виховання'– укр. освіта;
11. *Edycja* – англ. edition від лат. editio – укр. видання;
12. *Flesz* – англ. flash – укр. спалах;
13. *Folder* – англ. folder 'зошит, брошура' – укр. тека, папка;
14. *Frekwencja* – англ. frequency від лат. frequentia 'частота' – укр. відвідування, присутність;
15. *Horror* – англ. horror від лат. 'тремтіння, дрижання, жах'– укр. жах;
16. *Inspiracja* – англ. inspiration від лат. inspiratio 'натхнення' – укр. натхнення;
17. *Inteligencja* – англ. intelligence від лат. intelligentia 'розуміння, уважність' – укр. розум, інтелект;
18. *Intencja* – англ. intention від лат. intentio – укр. намір;
19. *Irytacja* – англ. irritation від лат. irrītātiō – укр. роздратування;
20. *Jogging* – англ. jogging – укр. біг підтюпцем;
21. *Kompletnie* – англ. completely від лат. completus 'наповнений' – укр. повністю;
22. *Konsekwencja* – англ. consequence від лат. consequentia 'послідовність, ланцюг' – укр. наслідок;
23. *Kontynuacja* – англ. continuation (of) від лат. continuatio – укр. продовження;
24. *Konwersacja* – англ. conversation від лат. conversatio 'спілкування' – укр. розмова;
25. *Kwiz* – англ. quiz – укр. вікторина;
26. *Magazyn* – англ. magazine від фр. magasin 'склад, магазин, сховище' від араб. machzan, machāzin (мн.) 'склад, магазин' – укр. часопис;
27. *Masakra* – англ. massacre фр. massacre 'забій, знищення' – укр. різня;
28. *Ofensywa* – англ. offensive від лат. offenso 'б'ю' – укр. наступ;
29. *Precyzja* – англ. precision від лат. praecisio 'відрізати, перервати' – укр. точність;

30. *Predyspozycja* – англ. predisposition від фр. prédisposition – укр. схильність;
31. *Prohibicja* – англ. prohibition від лат. prohibition 'запобігання, заборона'– укр. заборона;
32. *Ranking* – англ. ranking – укр. рейтинг;
33. *Recykling* – англ. recycling від лат. re- 'знову' + ang. cycling дослівно 'їзда на велосипеді; багаторазове, циклічне, обертання колеса навколо осі' – укр. переробка;
34. *Relacja* – англ. relation, від лат. relatus 'розгляд, ставлення' – укр. відношення, ставлення;
35. *Resort* – англ. resort: 1. 'курорт, комплекс для відпочинку та релаксації; допомога, підтримка' – укр. курорт. 2. Міністерство, інстанція, сфера діяльності, компетенція – укр. департамент, міністерство;
36. *Rezygnacja* – англ. resignation від лат. resignatio 'відмова' – укр. відставка;
37. *Singiel* – англ. single 'єдиний' – укр. неодружений;
38. *Slamsy* – англ. slums (мн.) – укр. нетрі;
39. *Sofa* – англ. sofa від тур. sof(f)a 'кам'яна лавка'; ар. šuffa 'різновид вузької кам'яної лавки, полиця, виступ' – укр. диван;
40. *Sugestia* – англ. suggestion, інтернац. від лат. suggestio 'порада, нагадування' – укр. пропозиція;
41. *Sukces* – англ. success від лат. successus 'процвітання' – укр. успіх;
42. *Tablet* – англ. tablet від лат. tabula 'дошка' – укр. планшет;
43. *Wakacje* – англ. vacations 'канікули' від лат. vacatio 'звільнення (від зобов'язань)'– укр. відпустка;
44. *Weekend* – англ. weekend – укр. вихідні;
45. *Wehikuł* – англ. vehicle від лат. vehiculum – укр. транспортний засіб.

Під час дослідження були виявлені лексеми наявні також в українській мові, але зустрічаються не так часто, як у польській, значення яких в українській може бути зрозумілим завдяки знанням іноземних мов: *adopcja / adoption / адопція, dyspozycja / disposition / диспозиція, generacja / generation / генерація, karambol / carambol / карамболь, komplikacja / complication / комплікація, kondycja / condition / кондиція, konsument / consumer / консумент, kwestia / question / квестія, obserwacja / observe / обсервація, obsesja / obsession / обсесія, parcelacja / parceling / парцеляція, pasja / passion / пасія, preferencja / preference / преференція, promocja / promotion / промоція, refleksja / reflection / рефлексія, respekt / respect / респект, sugestia / suggestion / сугестія, surfować / to surf / серфінг, turkus / turquoise / туркус.*

Мови постійно розвиваються, так само як і процес запозичень з однієї мови до іншої. При потраплянні у мову, іншомовні запозичення зазнають менших чи більших змін. Якщо запозичення відбувається через мову-посередницю, спостерігається фонетичне, морфемне, граматичне освоєння запозиченої лексики (Кононенко, 2012: 162). У дослідженні деякі семантично відповідні лексеми були запозичені польською мовою в оригінальній фонетичній і графічній формі (drink, dubbing, horror, jogging, ranking, resort, tablet, weekend). Більша частина запозиченої лексики піддалась значним модифікаціям й демонструє фонетичні та графічні розбіжності (artykuł, flesz, kwiz, ofensywa, sukces, wakacje, wehikuł). Відмінність українських еквівалентів зумовлена високою стійкістю лексичних одиниць праслов'янського фонду, та наявністю відмінних джерел лексичних запозичень.

В опрацьованих словниках було виявлено 45 лексичних одиниць, з яких 27 потрапили у польську з латинської мови, що становить 60% лексем, які розглядаються у статті, для яких англійська мова слугувала мовою-посередницею. Натомість 14 ЛО були запозичені безпосередньо з англійської мови (31% їх загальної кількості).

Серед англійських запозичень у польській мові, які були виявлені під час нашого дослідження, практично половина лексики це абстрактні поняття та явища, наприклад: akceptacja, charytatywność, decyzja, edukacja, edycja, generacja, inspiracja, inteligencja, intencja, irytacja, kontynuacja, konwersacja, precyzja, predyspozycja, prohibicja, rezygnacja, sugestia, sukces, wakacje, weekend. Серед розглянутих лексем, запозичених польською мовою з англійської або інших європейських мов, зустрічаються як усні, так і письмові запозичення різних типів адаптації (повна, граматична адаптація).

Запозичення збагачують мову новими конструкціями, значеннями та звуками, мають практичну користь у глоттодидактиці. Іншомовні запозичення є чудовим матеріалом для розвитку комунікативної компетенції, розуміння прочитаного, аудіювання, а також письма та усного мовлення, для т.зв. мовної здогадки, а також інтеркомпрехенції, при використанні уже засвоєних елементів іноземних мов. Усвідомлення існування слів, відомих здобувачам з англійської мови, можливість їх застосування у мовній практиці, полегшує розуміння іноземної мови, пришвидшує засвоєння нової лексики, дозволяє відчувати себе більш впевнено серед нового лексичного матеріалу, посилює відчуття успіху, мотивує до подальшого навчання опанування польської мови.

Зіставне мовознавство має велике лінгводидактичне значення. Явище інтернаціоналізації та запозичення іншомовної лексики, помітне в усіх сучасних слов'янських мовах, варто використовувати при вивченні польської мови. Перспектива роботи полягає у студіюванні тих іншомовних запозичень, які з'явилися протягом останніх років, шляхи потрапляння запозичень, які подекуди важко визначити, оскільки переважна їх більшість має джерело у давніх мовах. Багато лексичних одиниць увійшло до слов'янських мов спочатку з латинської, грецької, а згодом і з інших європейських мов й добре закріпилися в них (Барановська, 2022), сьогодні натомість вплив англійської мови є беззаперечним. Завдяки вивченню англійської мови та все більшому обсягу її використання здається доречним використання лексем запозичених з англійської мови у процесі вивчення польської мови як другої іноземної.

Література:

1. Барановська Л. В. Значення іншомовних запозичень у викладанні польської мови як іноземної // Лінгвістичні студії / Linguistic Studies 44, 2022: 134–147.
2. Загнітко А. П. Словник сучасної лінгвістики: поняття і терміни: у 4 т. Донецьк: ДонНУ, 2012.
3. Кононенко І.В. Українська і польська мови: контрастивне дослідження / Kononenko I. Język ukraiński i polski: studium kontrastywne. Warszawa: Wydawnictwa Uniwersytetu Warszawskiego, 2012. 808 s.
4. Bartnicka B., Sinelnikoff R. Słownik podstawowy języka polskiego dla cudzoziemców. Kielce: Takt, 1999. 396 s.
5. Kucała M. Mały słownik poprawnej polszczyzny. Kraków, 1995.
6. Markowski, A., Pawelec, R. Wielki słownik wyrazów obcych i trudnych. (Red. haseł Kornaszewska A. et al). Warszawa: Wilga, 2003.

7. Słownik spolszczeń i zapożyczeń (Red. Mirosław Bańko, Lidia Drabik, Lidia Wiśniakowska). Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN, 2007.
8. Waszakowa, Krystyna. Przejawy internacjonalizacji w słowotwórstwie współczesnej polszczyzny. Warszawa: Wydawnictwa Uniwersytetu Warszawskiego, 2005.

References:

1. Baranovska L. V. Znachennia inshomovnykh zapozychen u vykladanni polskoi movy yak inozemnoi // Linhvistychni studii / Linguistic Studies 44, 2022: 134–147.
2. Baranovska L. The importance of foreign language borrowing words in teaching polish language as a foreign language // Linguistic Studies 44, 2022: 134–147.
3. Zahnitko A. P. Slovnyk suchasnoyi linhvistyky: ponyattya i terminy: u 4 t. Donets'k: DonNU, 2012.
4. Zahnitko A. Dictionary of Modern Linguistics: Concepts and Terms: in 4 volumes. Donetsk: DNU, 2012.
5. Kononenko I.V. Ukrayins'ka i pol's'ka movy: kontrastyvne doslidzhennya. Varshava: Vydavnytstva Varshavs'koho Universytetu, 2012. 808 s.]
6. Kononenko I. Ukrainian and Polish. A contrastive study. Warsaw, 2012. 808 s.
7. Bartnicka B., Sinelnikoff R. Słownik podstawowy języka polskiego dla cudzoziemców. Kielce: Takt, 1999. 396 s.
8. Kucała M. Mały słownik poprawnej polszczyzny. Kraków, 1995.
9. Markowski, A., Pawelec, R. Wielki słownik wyrazów obcych i trudnych. (Red. haseł Kornaszewska A. et al). Warszawa: Wilga, 2003.
10. Słownik spolszczeń i zapożyczeń (Red. Mirosław Bańko, Lidia Drabik, Lidia Wiśniakowska). Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN, 2007.
11. Waszakowa K. Przejawy internacjonalizacji w słowotwórstwie współczesnej polszczyzny. Warszawa: Wydawnictwa Uniwersytetu Warszawskiego, 2005.